

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Dymitr Mereżkowski: literat, filozof religijny, eksperymentator społeczny* (Warszawa, 21–23 kwietnia 2016)

W 2015 roku przypadła sto pięćdziesiąta rocznica urodzin wybitnego pisarza, myśliciela religijnego oraz jednego z inicjatorów symbolizmu i tzw. odrodzenia religijnego w Rosji – Dymitra Mereżkowskiego (1865–1941). Dramatyczne losy tego twórcy przeplótły się z burzliwą historią naszego kraju. To tutaj w 1920 r. Mereżkowski zatrzymał się wraz z żoną – pisarką i diarystką Zinaidą Gippius oraz publicystą i krytykiem Dymitrem Fiłosofowem po ucieczce z Rosji bolszewickiej. Przez kilka miesięcy pobytu na ziemiach II Rzeczypospolitej, głównie w stolicy, pisarska para wraz z Fiłosofowem oraz Borysem Sawinkowem prowadziła ożywioną działalność publicystyczną i polityczną. Nic dziwi więc, że właśnie w Warszawie uczczono jubileusz pisarza.

W dniach 21–23 kwietnia br. odbyła się na Uniwersytecie Warszawskim Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Dymitr Mereżkowski: literat, filozof religijny, eksperymentator społeczny* (Д.С. Мережковский: литератор, религиозный философ, социальный экспериментатор). Konferencja została zorganizowana przez Zakład Kulturologii Wschodnioeuropejskiej UW oraz Instytut Literatury Bułgarskiej Akademii Nauk. Wzięli w niej udział uczeni z ośrodków naukowych Polski, Rosji, Niemiec, Włoch, Litwy, Łotwy, Ukrainy, Bułgarii, Czech, Czarnogóry, a także Kanady oraz Gruzji i Tajwanu.

Podczas trwających trzy dni obrad wygłoszono dwadzieścia siedem referatów, które zostały zgrupowane w kilku blokach tematycznych. Obiektem badań, analiz i dyskusji stały się dzieła literackie oraz literatura niefikcyjna Dymitra Mereżkowskiego, jego poglądy filozoficzno-religijne, estetyczne i społeczno-polityczne, problematyka „życiotworzenia” i autoprezentacji oraz recepcja twórczości. Brak podziału na sekcje umożliwił uczestnikom konferencji wysłuchanie wszystkich wystąpień oraz wzięcie udziału w dyskusji po zakończeniu każdego bloku.

Wprowadzeniem w obrady był odczyt, który wygłosiła Alicja Wołodźko-Butkiewicz, wieloletnia dyrektor Instytutu Rosycystyki UW, znawczyni współczesnej literatury rosyjskiej oraz tłumaczka. Prelegentka, która zreferowała recepcję twórczości Mereżkowskiego w Polsce oraz naświetliła perspektywy rozwoju dalszych badań, przypomniała, iż w okresie międzywojennym był on jednym z najbardziej popularnych pisarzy rosyjskich, wzbudzającym ogromne zainteresowanie i zarazem kontrowersje w kręgach polskiej inteligencji.

Pierwsze posiedzenie zainaugurował autor monografii *Дмитрий Мережковский: Из жизни до эмиграции: 1865–1919*, Aleksy Cholikow z Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego im. M. Łomonosowa w Moskwie. W wystąpieniu pt. *Автобиографическая заметка и стратегия самосотворения во втором прижизненном „Полном собрании сочинений” Д.С. Мережковского* dokonał on analizy noty biograficznej napisanej przez Mereżkowskiego do drugiego wydania dzieł zebranych. Dyrektor Instytutu Literatury Światowej Rosyjskiej Akademii Nauk Wadim Połonski w referacie *Стратегии Д.С. Мережковского по завоеванию европейского литературного рынка в 1900-е годы: ранние методы саморепрезентации и западные „агенты влияния”* przedstawił podejmowane przez Mereżkowskiego działania, mające na celu podbicie europejskiego rynku literackiego. Natomiast Grażyna Bobilewicz z Polskiej Akademii Nauk w prezentacji *Дмитрий Мережковский. Иконография портретов* poddała

analizie wizerunki pisarza przedstawione na jego fotografiach, portretach oraz rysunkach satyrycznych.

Idee mesjanistyczne oraz rolę inteligencji w powieści *Antychryst. Piotr i Aleksy* zreferowała Nieda Andricz z Uniwersytetu Państwowego Czarnogóry w referacie *Мессианские идеи и роль интеллигенции в романе Дмитрия Мережковского „Антихрист. Петр и Алексей”*, zaś Maria Kszondzer – dyrektor Rosyjskiego Centrum Kultury w Lubece – zaprezentowała stosunek Mereżkowskiego do poglądów filozofa i publicysty Piotra Czaadajewa w wystąpieniu *П.Я. Чаадаев в оценке Дмитрия Мережковского (в контексте религиозно-философских концепций Серебряного века)*. Jelena Andruszczenko z Charkowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego wygłosiła referat *Белинский, Гоголь, Грядущий Хам и желтолицые позитивисты*, zaś Olga Pczelina z Zawołżańskiego Uniwersytetu Państwowego na podstawie analizy eseistyki i publicystyki Mereżkowskiego przedstawiła jego poglądy na kulturę w dobie rewolucji w prelekcji *От „Грядущего Хама” к „Царству Антихриста”*: *Д.С. Мережковский о трансформации культуры в условиях революции*).

W wystąpieniu *„Виджу — меркнет Божья вера, тьма полночная растет...”*. *Мережковский и старообрядцы* Urszula Cierniak z Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie omówiła temat związków rosyjskiego pisarza z doktryną i ruchem staroobrzędowców, natomiast Tamaz Gogoladze z Państwowego Uniwersytetu w Gori wygłosiła odczyt *„Сосед” Д.С. Мережковского по эмиграции и литературному полю – Григол Робакидзе*. Stosunek Mereżkowskiego do Józefa Piłsudskiego oraz Benito Mussoliniego zaprezentowała Ludmiła Łucewicz z Uniwersytetu Warszawskiego w referacie *„Лицом к лицу...”*: *Две встречи Дмитрия Мережковского*. Pierwszy dzień konferencji zakończyło wystąpienie *„Полобить чудовище”*: *Д.С. Мережковский о Ж. Кальвине и „деле Сервета”* Anny Sawiny z Państwowego Uniwersytetu w Wołogdzie.

Drugi dzień obrad otworzył referat Diny Magomedowej „*Одичание — вот слово...: Мережковский в „Записных книжках” Александра Блока*, którego autorka omówiła poglądy obydwu rosyjskich pisarzy na kulturę, skupiając uwagę na kategorii „zdziczenia”. Iwona Krycka-Michnowska z Uniwersytetu Warszawskiego w wystąpieniu *Дмитрий Мережковский в дневниках и воспоминаниях жены* na podstawie analizy diarystyki Zinaidy Gippius wysnuła wnioski, że w pamiętnikach tworzy ona legendę o Mereżkowskim – wybitnym pisarzu, myślicielu i proroku. Tatiana Jowowic z Czarnogóry skoncentrowała uwagę na poetyce „życiotworzenia” Mereżkowskiego i jego żony w referacie *Жизнетворческая поэтика Д. Мережковского и З. Гиппиус: Жить всегда против течения быта*.

W wystąpieniu *Отражение духовных исканий Д. Мережковского в симфонии „Кубок метелей” и романе „Серебряный голубь” Андрея Белого* Jekatierina Kuzniecowa z Instytutu Literatury Światowej Rosyjskiej Akademii Nauk przeanalizowała utwory Andrieja Bielego, odczytując je jako ilustrację poszukiwań duchowych Mereżkowskiego. Zachar Dawydow z Uniwersytetu w Toronto przedstawił relacje łączące Mereżkowskiego i Maksymiliana Wołoszyna w odczycie *Волошин и Мережковский*, natomiast Maria Cymborska-Leboda z UMCS w Lublinie wygłosiła referat pt. „*Прискорбный промах*”? *Между Дионисом и грамматикой: Мережковский – Пушкин – Вяч. Иванов*. Miejsce św. Franciszka z Asyżu w literaturze rosyjskiej, a zwłaszcza w twórczości Mereżkowskiego przedstawił Aleksander Miedwiediew z Uniwersytetu Państwowego w Tiumeni w prezentacji *Св. Франциск Ассизский в творчестве Д. Мережковского и русская „францискиана” (Достоевский, Розанов, Дурьлин)*.

Sesje popołudniowe drugiego dnia konferencji zdominowała tematyka recepcji. Aleksander Fieduta z Uniwersytetu Wileńskiego wygłosił odczyt *Наш ответ Мережковскому!* („*Павел Первый*” *Д.С. Мережковского и „Двенадцать молодцев из табакерки”*

Вс.В. Иванова), Wiaczesław Kryłow z Kazańskiego Uniwersytetu Państwowego zreferował problematykę recepcji artykułów krytycznych oraz publicystycznych rosyjskiego pisarza w parodiach początku XX w. w referacie *Рецепция критики и публицистики Д.С. Мережковского в пародиях начала XX века*, natomiast uwagę Romana Mnicha z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach w wystąpieniu *О языках описания русской культуры Серебряного века: случай Дмитрия Мережковского* przyciągnął język opisu kultury rosyjskiej na przełomie XIX i XX w.

Andriej Gordin z Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze wygłosił referat *Рецепция романов Д.С. Мережковского в Латвии: по материалам латвийской прессы 1920–30-х гг.*, zaś Fiodor Winokurow z Uniwersytetu Masaryka w Brnie w wystąpieniu *Вацлав Кёниг – переводчик Мережковского* skupił uwagę na czeskich przekładach utworów pisarza. Zainteresowanie wzbudził referat *Творчество Д.С. Мережковского в восприятии „китайского мира”* Aleksieja Wolegowa z Uniwersytetu Państwowego w Tajpej, który zaprezentował recepcję pisarstwa Mereżkowskiego na Dalekim Wschodzie.

Ostatni dzień konferencji zainicjowało wystąpienie Olgi Bogdanowej z Instytutu Literatury Światowej Rosyjskiej Akademii Nauk na temat: *Д.С. Мережковский и мюнхенское издательство „Пипер” в первой трети XX века (межкультурная трансляция концепта „земля”)*. Giuseppina Giuliano z Uniwersytetu w Salerno w referacie *Рецепция личности и творчества Д.С. Мережковского в Италии в первой половине XX в.* podjęła temat recepcji spuścizny rosyjskiego pisarza we Włoszech, poświęcając uwagę zwłaszcza jego związkom z przedstawicielami kultury. Natomiast problem odbioru twórczości Mereżkowskiego w Bułgarii przybliżył słuchaczom Jordan Luckanov z Instytutu Literatury Bułgarskiej Akademii Nauk w kończącym sesję wystąpieniu *Переводная и критическая рецепция Дмитрия Мережковского в Болгарии*.

W podsumowaniu obrad uczestnicy konferencji zwrócili uwagę na wysoki i wyrównany poziom zaprezentowanych referatów, które nie tylko wywoływały ożywioną dyskusję, ale wniosły nowe wartości do stanu badań nad życiem i dziełem Dymitra Mereżkowskiego oraz poszerzyły horyzonty badawcze.

Wygłoszone referaty zostały opublikowane w czasopiśmie „Toronto Slavic Quarterly”.